

מן הקרקעית עד הרקיע העליון:

קריאה משותפת ב"כתר מלכות" לשלמה אבן גבירול

ד"ר אריאל זינדר

שיעור 1

מבוא לכתר מלכות

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, שיר הפתיחה

בְּתַפְלְתִּי יִסְכֵּן גִבֹּר / כִּי בָּהּ יִלְמַד יִשְׂרָאֵל וְזִכּוֹת
סִפְרֹתֵי בָּהּ פִּלְאֵי אֵל חַי / בְּקִצְרָהּ אֵךְ לֹא בְּאֲרִיכוֹת
שְׁמֹתֶיהָ עַל רֹאשׁ מַהֲלִי / וְקִרְאָתֶיהָ כְּתָר מַלְכוֹת

"התיאולוגיה לאריסטו" על פי פלוטינוס, אנאדה IV, פרק 8 סעיף 1, בתוך: ישראל לוין,
הסוד והיסוד (מכון הברמן, 1986), עמ' 143

לפעמים התבודדתי עם עצמי ופשטתי את גופי ושמתי הצידה, והייתי כאילו אני עצם פשוט בלי גוף והייתי כנוס בתוך עצמותי, שב אליה, יוצא מכל שאר הדברים. והייתי הידיעה והידוע והידוע ביחד. וראיתי בעצמותי מן היופי והתפארת והזוהר שהותירני מלא פליאה ותימהון רב. וידעתי שאני חלק מחלקי העולם האציל העליון האלוהי. וכאשר ידעתי זאת לבטח, התנשאתי בעצמותי מן העולם הזה אל העולם האלוהי – והייתי כאילו אני ממוקם ביניהם ודבקתי בהם והייתי למעלה מן העולם השכלי, וארא כאילו אני עומד בזה המעמד האציל האלוהי, וארא שם מן האור והתפארת שלא יוכלו הלשונות לתאר ולא תמלאנה האוזניים משמוע. וכאשר אפפני זה האור והתפארת ולא עמד בי כוח לשאתו, נפלתי מן השכל אל הדעה השוקלת והראיה... ואיוותר מלא – פליאה כיצד שפלתי מזה המקום הנישא האלוהי והייתי במקום הדעה השוקלת, לאחר אשר חזקה נפשי עד כדי השארת גופה מאחור.

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, א

נִפְלְאִים מַעֲשֵׂיהָ, וְנִפְשֵׁי יוֹדְעַת מְאֹד (תהלים קלט, יד)
לֶךְ יִי הַגְּדֹלָה וְהַגְּבוּרָה וְהַתְּפָאֶרֶת וְהַנִּצָּח וְהַהוּד
לֶךְ יִי הַמְּמֻלָּכָה וְהַמְּתַנַּשָּׂא לְכָל לְרֹאשׁ וְהַעֲשֹׂר וְהַכְּבוֹד (דברי הימים א, כט, יא)
לֶךְ בְּרוּאֵי מַעֲלָה וּמִטָּה יַעֲיִדוּ כִּי הִמָּה יֵאבְדוּ וְאַתָּה תַעֲמֹד
לֶךְ הַגְּבוּרָה אֲשֶׁר בְּסוּדָהּ נִלְאוּ רַעֲיוֹנֵינוּ לַעֲמֹד, כִּי עֲצֻמַּת מָמְנוּ מְאֹד
לֶךְ חֲבִיּוֹן הָעֵז הַסּוּד וְהַיִּסּוּד.

שיעור 2

החטיבה הראשונה של כתר מלכות

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, ג

אתה נמצא ולא ישיגה שמע און ולא ראות עין / ולא ישלט בך איה ולמה ואין
אתה נמצא אבל לעצמה / ואין לאחר עמה
אתה נמצא ובטרם היות כל זמן היית / ובלי מקום חנית
אתה נמצא וסודך נעלם ומי ישיגנו / עמק עמק מי ימצאנו

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, ד

סיום פסקה ג

אתה נמצא וסודך נעלם ומי ישיגנו / עמק עמק מי ימצאנו
"כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני; רחוק מה שהיה ועמק עמק מי ימצאנו"
(קהלת ז, כג-כד)

סיום פסקה ז

אתה אור עולם ועין השכל לך תכסף ותשתאה / אפס קצהו תראה וכלו לא תראה.
"ויאמר אליו בלק לכה נא אתי אל מקום אחר אשר תראנו משם אפס קצהו תראה וכלו לא תראה וקבנו
לי משם" (במדבר כג, יג)

אתה חי ולא מזמן קבוע / ולא מעת ידוע
אתה חי ולא בנפש ונשמה / כי אתה נשמה לנשמה
אתה חי ולא כחיי אדם להבל דמה / וסופו עש ורמה
אתה חי והמגיע לסודך ימצא תענוג עולם / ואכל וחי לעולם.

בראשית ג, 22

ויאמר ה' אלהים הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים
ואכל וחי לעולם

שיעור 3

החטיבה השנייה של כתר מלכות

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, י

מי ימלל גבורותיך בעשותך כדור הארץ נחלק לשנים / חציו יבשה וחציו מים
והקפת על המים גלגל הרוח / סובב סובב הולך הרוח / ועל סביבותיו ינוח
והקפת על הרוח גלגל האש
והיסודות האלה ארבעתם להם יסוד אחד / ומוצאם אחד
וממנו יוצאים ומתחדשים / ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים.

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, כג

מי יחקר תעלומותיך בהאצילך על גלגל המזלות גלגל תשיעי במערכו / המקיף על כל הגלגלים
וברואיהם והם סגורים בתוכו / המנהיג כל כוכבי שמים וגלגליהם ממזרח למערב לתקף מהלכו /
המשתחווה פעם בכל יום לפאת מערב למלכו וממליכו / וכל ברואי עולם בתוכו / כגרגיר
חרדל בים הגדול לתקף גדלו וערכו / והוא וגדלתו נחשב כאין וכאפס לגדלת בוראו ומלכו
וכל מעלותיו וגדלו / מאפס ותהו נחשבו לו.

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, כד

מי יבין סודות נוראותיך בהרימך על גלגל התשיעי גלגל השכל הוא ההיכל לפני / העשירי יהיה קדש
לי
והוא הגלגל הנעלה על כל עליון אשר לא ישיגהו רעיון / ושם נוה החביון /
אשר הוא לכבודך לאפריון
מכסף האמת יצקת אותו / ומזהב השכל עשית רפידתו / ועל עמודי צדק שמת מסבתו / ומכנהך
מציאותו / וממך ועדיך מגמתו / ואליך תשוקתו.

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, כט

מי יכיל עצמתך בבראך מזיו כבודך יפעה טהורה / מצור הצור נגורה / וממקבת בור נקרה
ואצלת עליה רוח חכמה / וקראת שמה נשמה
עשיתה מלהבות אש השכל חצובה / ונשמתו כאש בוערה בה
ושלחתה בגוף לעבדו ולשמרהו / והיא כאש בתוכו ולא תשרפהו,
כי מאש הנשמה נברא ויצא מאין ליש / מפני אשר ירד עליו יי באש.

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, לג

אלהי בשתי ונכלמתי לעמד לפניך לדעתי / כי כפי עצמת גדלתך פן תכלית דלותי ושפלותי / וכפי
תקף יכלתך פן חלשת יכלתי / וכפי שלמותך פן חסרון ידיעתי
כי אתה אחד ואתה חי ואתה גבור ואתה קים ואתה גדול ואתה חכם ואתה אלוה ואני גוש ורמה / עפר
מן האדמה / כלי מלא כלמה / אבן דומה...

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, לד

אלהי ידעתי כי עונותי עצמו מספר / ואשמותי עצמו מזכור
אך אזכר מהם כטפה מן הים / ואתודה בהם אולי אשבִיח שאון גליהם ודכים / ואתה תשמע השמים
וסלחת...

אלהי נפלו פני בזכרי כל אשר הכעסתיך / כי על כל טובות שגמלתני רעה גמלתניך
כי בראתני לא לצורך רק נדבה / ולא בהכרח כי אם ברצון ואהבה
וטרם היותי בחסדך קדמתני / ונפחת רוח בי והחיינני / ואחרי צאתי לאויר העולם לא עזבתני / אבל
כאב חומל גדלתני / וכאומן את היונק אמנתני / על שדי אמי הבטחתני / ומנעימותיך השבעתני /
ובבואי לעמד על עמדי חזקתני / וקחתני על זרועותיך ותרגלתני / וחכמה ומוסר למדתני / ומכל
צרה וצוקה חלצתני / ובעת עבר זעם בצל ידך הסתרתני / וכמה צרות נעלמו מעיני ומהם גאלתני /
ובטרם בוא התלאה הקדמת רפואה למכתי ולא הודעתני / ובעת לא נשמרתי מכל נזק אתה שמרתני /
ובבואי בין שני אריות שברת מלתעות כפירים ומשם הוצאתני / ובחול עלי חליים רעים ונאמנים חנם
רפאתני / ובבוא שפטיה הרעים על העולם מחרב הצלתני / ומדבר מלטתני / וברעב זנתני ובשבע
כלכלתני / ובהכעסי אותך כאשר ייסר איש את בנו יסרתני / ובקראי מצרתי נפשי יקרה בעיניך וריקם
לא השיבותני

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, לה

ועוד הגדלת והוספת על כל זה בתתך לי אמונה שלמה להאמין כי אתה אל אמת / ותורתך אמת /
ונביאיך אמת
ולא נתת לי חלק עם מורדיך וקמיה / ועם נבל נאצו שמך
אשר בתורתך ילעיבו / ובעובדיך יריבו / ונביאיך יכזיבו
מראים תמה / ותחתיה ערמה
מראים נפש זפה ונטהרת / ותחתיה תעמד הבהרת
ככלי מלא כלמה / רחוק מחוץ במי ערמה / וכל אשר בתוכו יטמא.

אלהי אם עווני מנשא גדול / מה תעשה לשמך הגדול
ואם לא אוחיל לרחמיך / מי יחוס עלי חוץ ממך
לכן אם תקטלני לך איחל ואם תבקש לעווני אברח ממך אליך / ואתכסה מחמתך בצלך

ובשולי רחמיך אחזיק עד אם רחמתי / ולא אשליחך כי אם ברכתני / זכר נא כי כחמר עשיתיני / ובאלה
התלאות נסיתיני
על כן לא תפקד עלי כמעללי / ואל תאכילני פרי פעלי
והארץ לי אפה ואל תקריב יומי / עד אכין צידה לשוב אל מקומי / ואל תחזק עלי למהר לשלחני מן
הארץ ומשארות אשמי צרורות על שכמי
ובהעלותך במשקל עוונותי / שים לך בכף שניה תלאותי
ובזכרך רשעי ומרדי / זכר עניי ומרודי

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, לח

ושים אלה נכח אלה וזכר נא אלהי כי זה כמה לארץ נוד צנפתי / ובכור גלות בחרתיני / ומרב רשעי
צרפתי / וידעתי כי לטובתי נסיתיני / ואמונה עניתיני / ולהיטיב לי באחריתי במבחן התלאות הבאתני
לכן אלהי יהמו עלי רחמיך / ואל תכלה עלי זעמך
ואל תגמלני כמעבדי / ואמר למלאך המשחית די
ומה מעלתי ויתרוני / כי תבקש לעוונתי
ותשים עלי משמור / ותצודני כתוא מכמר?
הלא ימי חלפו רבם ואינם / והנשארים ימקו בעוונם
ואם היום לפניך הנני / מחר עיניך בי ואינני
ועתה למה אמות / כי תאכלני האש הגדולה הזאת?
אלהי שים עיניך עלי לטובה לשארי ימי המעטים / ואל תרדף השרידים והפליטים
והפליטה הנשארת מברד מהומותי / אל יחסלנה ילק אשמותי
כי יציר פפיה אני ומה יסכן לך כי רמה תקחני למאכל, / יגיע פפיה כי תאכל?

שיעור 4

החטיבה השלישית של כתר מלכות

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, לג

אלהי בשתי ונכלמתי לעמד לפניך לדעתי / כי כפי עצמת גדלתך כן תכלית דלותי ושפלותי / וכפי
תקף יכלתך כן חלשת יכלתי / וכפי שלמותך כן חסרון ידיעתי
כי אתה אחד ואתה חי ואתה גבור ואתה קים ואתה גדול ואתה חכם ואתה אלוה ואני גוש ורמה / עפר
מן האדמה / כלי מלא כלמה / אבן דומה...

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, לר

אלהי ידעתי כי עונותי עצמו מספר / ואשמותי עצמו מזכור
אך אזכר מהם כטפה מן הים / ואתודה בהם אולי אשביח שאון גליהם ודכים / ואתה תשמע השמים
וסלחת...

אלהי נפלו פני בזכרי כל אשר הכעסתיך / כי על כל טובות שגמלתני רעה גמלתניך
כי בראתני לא לצרך רק נדבה / ולא בהכרח כי אם ברצון ואהבה
וטרם היותי בחסדך קדמתני / ונפחת רוח בי והחייטני / ואחרי צאתי לאויר העולם לא עזבתני / אבל
כאב חומל גדלתני / וכאומן את היונק אמנתני / על שדי אמי הבטחתני / ומנעימותיך השבעתני /
ובבואי לעמד על עמדי חזקתני / וקחתני על זרועותיך ותרגלתני / וחכמה ומוסר למדתני / ומכל
צרה וצוקה חלצתני / ובעת עבר זעם בצל ידך הסתרתיני / וכמה צרות נעלמו מעיני ומהם גאלתני /
ובטרם בוא התלאה הקדמת רפואה למכתי ולא הודעתני / ובעת לא נשמרתי מכל נזק אתה שמרתני /
ובבואי בין שני אריות שברת מלתעות כפירים ומשם הוצאתני / ובחול עלי חליים רעים ונאמנים חנם
רפאתני / ובבוא שפטיה הרעים על העולם מחרב הצלתני / ומדבר מלטתני / וברעב זנתני ובשבע
כלכלתני / ובהכעסי אותך כאשר ייסר איש את בנו יסרתני / ובקראי מצרתי נפשי יקרה בעיניך וריקם
לא השיבותני

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, לה

ועוד הגדלת והוספת על כל זה בתתך לי אמונה שלמה להאמין כי אתה אל אמת / ותורתך אמת /
ונביאיך אמת
ולא נתת לי חלק עם מורדיך וקמיה / ועם נבל נאצו שמך
אשר בתורתך ילעיבו / ובעובדיך יריבו / ונביאיך יכזיבו
מראים תמה / ותחתיה ערמה
מראים נפש זפה ונטהרת / ותחתיה תעמד הבהרת
ככלי מלא כלמה / רחוק מחוץ במי ערמה / וכל אשר בתוכו יטמא.

אלהי אם עוונתי מנשא גדול / מה תעשה לשמך הגדול
ואם לא אוחיל לרחמיך / מי יחוס עלי חוץ ממך
לכן אם תקטלני לך אוחיל ואם תבקש לעונתי אברח ממך אליך / ואתפסה מחמתך בצלך
ובשולי רחמיך אחזיק עד אם רחמתני / ולא אשלחך כי אם ברכתני / זכר נא כי כחמר עשיתני / ובאלה
התלאות נסיתני
על כן לא תפקד עלי כמעללי / ואל תאכילני פרי פעלי
והארץ לי אפה ואל תקריב יומי / עד אכין צידה לשוב אל מקומי / ואל תחזק עלי למהר לשלחני מן
הארץ ומשארות אשמי צרוות על שכמי
ובהעלותך במשקל עוונותי / שים לך בכף שניה תלאותי
ובזכרך רשעי ומרדי / זכר עניי ומרודי

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, לח

ושים אלה נכח אלה וזכר נא אלהי כי זה פמה לארץ נוד צנפתני / ובכור גלות בחנתני / ומרב רשעי
צרפתני / וידעתי כי לטובתי נסיתני / ואמונה ענייתני / ולהיטיב לי באחריתי במבחן התלאות הבאתני
לכן אלהי יהמו עלי רחמיך / ואל תכלה עלי זעמך
ואל תגמלני כמעבדי / ואמור למלאך המשחית די
ומה מעלתי ויתרוני / כי תבקש לעוונתי
ותשים עלי משמר / ותצודני כתוא מכמר?
הלא ימי חלפו רבם ואינם / והנשארים ימקו בעוונם
ואם היום לפניך הנני / מחר עיניך בי ואינני
ועתה למה אמות / כי תאכלני האש הגדולה הזאת?
אלהי שים עיניך עלי לטובה לשארית ימי המעטים / ואל תרדף השרידים והפליטים
והפליטה הנשארת מברד מהומותי / אל יחסלנה ילק אשמותי
כי יציר כפיה אני ומה יסכן לך כי רמה תקחני למאכל, / יגיע כפיה כי תאכל?

שיעור 5 על הנפש בכתר מלכות

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, ז

אתה אור עליון ועיני כל נפש זכה יראוך / וענני עוונים מעיני יעלימוך
אתה אור נעלם בעולם הזה ונגלה בעולם הנראה / בהר יי יראה
אתה אור עולם ועין השכל לך תכסף ותשתאה / אפס קצהו תראה וכלו לא תראה.

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, ל

מי יגיע לחכמתך בתתך לנפש כח הדעה / אשר בה תקועה
ויהי המדע מקור כבודה / ועל כן לא ישלט עליה כליון ותתקיים כפי קיום יסודה / וזה ענינה וסודה
והנפש החכמה לא תראה מות / אך תקבל על עוונה ענש מר ממות
ואם טהרה תפיק רצון ותשחק ליום אחרון / ואם נטמאה תנוד בשצף קצף וחרון
וכל ימי טמאתה בדם תשב גולה וסורה / בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבוא עד מלאת ימי טהרה.

קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך / אמנם יי אלהי אודך
כי נתת בי נפש קדושה ובמעשי הרעים טמאתי / וביצרי הרע חללתי וגאלתי
אך ידעתי כי אם הרשעתי / לא לך רק לעצמי הרעותי
אבל יצרי האכזרי נצב על ימיני / לשטני
לא יתנני השב רוחי / ולהכין מנוחי
וזה פמה להביאו בכפל רסני חשבתי / וחתרתי להשיבו מים התאוות אל היבשה ולא יכלתי
הניא מחשבותי / וחלל מוצא שפתי
אני חושב מחשבות תמה / והוא חורש און ומרמה / אני לשלום והוא למלחמה
עד שמיני לרגליו הדום / וישם דמי מלחמה בשלום

שלמה אבן גבירול, כתר מלכות, לו

וכמה פעמים יצאתי להלחם עמו וערכתי מחנה עבודתי ותשובתי / ושמתני מחנה רחמיך לעמתי
לעזרתי / כי אמרתי:
אם יבוא יצרי אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפלטה
וכאשר חשבתי כן היה
והנה גבר עלי / והפיץ חילי / ולא נשאר אלי / כי אם מחנה רחמיך
אך אדע כי בם אתקפנו / ויהיו לי מעיר לעזר אולי אוכל נכה בו ואגרשנו.

שִׁלְמָה אֲבֵן גְּבִירוֹל, 'כְּתָר מַלְכוּת', שִׁיר הַפְּתִיחָה

בְּתַפְלָתִי יִסְכֵּן גִּבּוֹר
כִּי בָּהּ יִלְמַד יִשְׂרָאֵל וְזִכּוֹת
סִפְרֹתֶי בָּהּ פְּלֹאִי אֶל חַי
בְּקִצְרָהּ אֵךְ לֹא בְּאֲרִיכוֹת
שְׁמִתֶּיהָ עַל רֹאשׁ מַהֲלִי
וּקְרָאתֶיהָ כְּתָר מַלְכוֹת